

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

GEOPOLITIČKA TRANZICIJA BALKANA I NOVE EVROPE I NJIHOVA ULOGA U USLOVIMA MONOCENTRIČNE GLOBALIZACIJE SVETA¹

Rezime

U radu se razmatra uloga Balkana i nove Evrope u geopolitičkoj tranziciji sveta. U centru autorove analize je položaj Srbije i Balkana i geostrateška odmeravanja snaga u savremeneosti.

Autor ukazuje na obnovu geopolitičkog značaja Balkana, položaj Srbije, kao i važnost uspona Rusije za izgrađivanje multipolarnog sveta. U ovom kontekstu posebno se potencira uloga privredne i kulturne saradnje između Rusije i balkanskih zemalja.

Ključne reči: *Balkan, nova Evropa, Rusija, Kosovo, novi svetski poredak*

¹ Rad je deo istraživačke delatnosti autora na projektu 149014D *Kultura mira, identiteti i međuetnički odnosi u Srbiji i na Balkanu u procesu evrointegracija*, koji se realizuje na Filozofskom fakultetu u Nišu, a finansira ga Minitarstvo nauke RS.

THE GEOPOLITICAL TRANSITION OF THE BALKANS AND NEW EUROPE AND THEIR ROLE IN THE CONTEXT OF THE MONOCENTRIC WORLD GLOBALIZATION

Summary

The paper discusses the role of the Balkans and new Europe in the geopolitical world transition. The focus of the author's analysis is the position of Serbia and the Balkans as well as the geostrategical estimation of forces in the contemporary world.

The author indicates the renewal of the geopolitical significance of the Balkans, the position of Serbia, as well as the significance of the rise of Russia for building the multi-polar world. In this context the role of economics and cultural cooperation between Russia and the other Balkan countries is especially emphasized.

Key words: *the Balkans, new Europa, Russia, Kosovo, new world order*

Balkan ima, od stvaranja zemlje, kroz vekove, arhitekturu druma i hana... Balkan je jedno veliko groblje raznih gospodarenja i civilizacija.

Isidora Sekulić

Feniks geopolitike na kraju XX veka i početkom novog milenijuma

Geopolitika koja je bila jako uticajna nauka u prvoj polovini XX veka, dugo je posle drugog svetskog rata potiskivana i zamenjivana hladnoratovskom ideološkom retorikom. Među istraživačima se čak steklo uverenje da je ona *par excellence* buržoaska nauka, te da je treba opisati kao instrument politikološke analize. Isticalo se da u savremenosti – geopolitiku zamenjuje geoekonomija, a da će u XXI veku geoekonomiju zameniti geokultura. Nažalost, promene koje su se zbile u poslednjih dvadeset godina (od 1989.) pokazuju svu površnost iluzije da se u uslovima globalizacije geopolitički interesi mogu olako potiskivati i zanemarivati. U tom smislu, na kraju XX i početku XXI veka, suočeni smo sa feniksom geopolitike koja je pokazala žilavo trajanje i posredstvom koje se izražavaju geostrateški interesi i odmeravanja i na početku novog milenijuma.

I kao što geokultura ima veliki značaj kao faktor razvoja, razvijanja kolektivne samosvesti, kulture rada i mira, kulture otpora i emancipacije, tako i geopolitika u savremenosti reflektuje odnose moći, geostrategijske interese u monocentričnom globalizovanom savremenom svetu.

Balkan i Srbija u kontekstu globalnog odnosa moći u savremenosti

1989. godina, nije označila u svetu samo imploziju socijalizma, već i klasičnog liberalizma. Time je otvoren, kako ističe I. Volerstin, proces neokonzervativne restauracije u Evropi i svetu i prekomponovanje globalnih geopolitičkih odnosa moći. Nastanak monocentričnog globalizma predstavlja uvod u rušenje međunarodnog poretka.

U ovom istorijskom kontekstu, Balkan je doživeo dvostruku tranziciju, socijalnu i geopolitičku. Socijalnu, u smislu promene globalnog društvenog sistema i modela društvenog razvoja. Prihvatanje i sprovođenje strategije neoliberalne zavisne modernizacije od većine balkanskih zemalja, dovelo je do periferizacije privrede, društva i kulture; rečju, rekolonizaciju ovog prostora.

Geopolitička tranzicija Balkana ogleda se u okretanju većine zemalja Zapadu i ulazak u evroatlanske integracije (EU, NATO). Geopolitička rezultanta ovih promena jeste da se Balkan našao između evropskog regionalizma i američkog globalizma; da je izvršena NATO-izacija Balkana, protektoracija ovog geoprostora i istiskivanje uticaja Rusije i ruskog faktora sa Balkana.

Razmatrajući položaj i ulogu Srbije u ovim procesima treba istaći da se ona kretala od zemlje blokirane tranzicije (1990-2000) ka zavisnom društvu poluperifernog kapitalizma (2000 -). Da je Srbija, upravo zbog otpora prihvatanju modela neoliberalne zavisne modernizacije, tj. tranzicije po zapadnom modelu, kao i neprihvatanja novih geopolitičkih realnosti moći u svetu, „nagrađena“ bombardovanjem (1999) i oduzimanjem Kosova (2008). U igri oko raspada bivše Jugoslavije i oko Kosova, najviše su svoje „prste mešale“: Nemačka i SAD. I bezobzira na, danas, proevropsku opredeljenost srpskih političkih elita, Srbija je u stanju poluuhapšene zemlje (J. Cvijić) kao što je bila i na početku XX veka.

I kao što pokazuju neka dokumenta, naročito jedno pismo (od 2. maja 2000.) koje je napisao Vili Vimer, tadašnji predsednik parlamentarne skupštine OEBS-a, tadašnjem nemačkom kancelaru Gerhardu Šrederu: „Rat protiv SR Jugoslavije vođen je da bi se ispravila odluka generala Ajzenhauera iz doba drugog svetskog rata. Zbog toga se iz strateških razloga tamo moraju stacionirati američki vojnici, te da se tako nadoknadi ono što propušteno 1945.“, poentirajući svoje pismo – „Srbija mora trajno da bude isključena iz evropskog razvoja.“²

Uloga nove Evrope u geostrateškim odmeravanjima

Proširenje EU na Istok otpočelo je u prvoj deceniji posle pada Berlinskog zida. Od tada do danas u nekoliko talasa primane su zemlje Srednje i Istočne Evrope u okrilje EU. Ovaj proces otvaranja stare Evrope prema novoj Evropi, diktiran je ne samo geoekonomskim razlozima – interesima zapadnoevropskih transnacionalnih korporacija, već i geopolitičkim. Zbog toga je uporedo sa uvlačenjem novih zemalja u evrointegracijske procese otvoren proces natoizacije tih zemalja, odnosno širenje NATO-a na Istok. NATO je ovde instrument politike SAD, kao i njenih geostrateških interesa. U uslovima monocentričnog globalizma on je u funkciji „novog svetskog žandara“, u službi očuvanja interesa mondijalizovanog kapitala i vojno-političke kontrole u savremenosti. U ključnim akcijama, kada je bio na delu vojni intervencionizam SAD (Irak, SR Jugoslavija,) vid-

² Citirano prema objavljenom pismu u :*Glas Javnosti*, Beograd, 19. 03.2008, str. 5.

Ijiva je ovakva njegova uloga: da se najčešće pod maskom borbe protiv međunarodnog terorizma i širenje ljudskih prava i sloboda, ostavaruju interesi zamalja svetskog centra a pre svega SAD.

Natoizacija zemalja nove Evrope u funkciji je kontrole od strane zapada i monocentričnog globalizma. Izvesno je da je u vojno-političkim previranjima zemlje nove Evrope mogu odigrati ulogu „trojanskog konja“ u odnosu na centralne zemlje stare Zapadne Evrope. To znači da mogu odigrati i ulogu američkih satelita u EU. Širenje NATO na Istok, takođe je u funkciji opkoljavanja Rusije i ostvarivanja dalekosežnih ciljeva u transkontinentalnoj geostrategiji SAD – osvajanja Evroazije, kako o tome piše Bžežinski (*Velika šahovska tabla*, 1997.).

Rusija i Balkan

U poslehladnoratovskom periodu, Rusija je za nepune dve decenije doživela pad i uspon. To njeno kretanje može se označiti kao luk od Gorbačova, preko Jeljcina, do Putina. Rusija je posle 1989. godine, ne samo promenila svoj globalni sistem, već je i prebrzo napustila svoje geostrateške interese, naivno verujući da se svet kreće ka multipolarizmu. Ovim je ona izgubila značajne geopolitičke pozicije u Evropi i na Balkanu. Jeljcinova vladavina je dovela do kolapsa rusku privredu i njene oružane snage. Sa dolaskom Putina nastaje privredni oporavak i stabilizacija Rusije. Dolazi do povratka Rusije na međunarodnu scenu u funkciji odbrane međunarodnog poretka OUN. Takva stabilizacija Rusije od značaja je i za Evropu i za svet. Rusija se sve više, ne samo suprotstavlja unipolarnom globalizmu SAD, već je i aktivna u borbi za multipolarni svet, za mondijalizaciju sveta a protiv asimetrične globalizacije „made in USA“. Na primeru protivljenju nezavisnosti Kosova Rusija je demonstrirala doslednost u odbrani međunarodnog prava i međunarodnih odnosa.

Kosovo je primer projektovanog proizvodjenja NATO države od strane SAD, sa trostrukom namenom – funkcijom: a) dalje dezintegracije Srbije i njenog slabljenja kao regionalnog faktora; b) kao novog geopolitičkog mostobrana prema Istoku, gde će se dislocirati vojne baze SAD iz Zapadne Nemačke i na kome će biti kontrolni punkt za osiguranje rute alternativnog naftovoda – projekat Nabuko (koji treba da istisne ruski geoekonomski uticaj i korišćenje nafte i gasa kao instrumenta geopolitike); c) „trojanski konj“ u utrobi Evrope za podriivanje nejne stabilnosti u odnosima između Amerike i Evrope.

Povratak Rusije na Balkan moguć je dugoročno preko geoeonomije, značajnim investicijama u oblasti naftne industrije, gasa i drugih energenata, i preko geokulture. Imajući u vidu pripadnost velikog broja balkanskih zemelja istočnom kulturno-civilizacijskom krugu – pravoslavlju, može se očekivati da kroz obnovu međukulturne saradnje između Rusije i balkanskih zemalja, pa i formiranja zajedničkih univerzitetskih institucija (kao što bi to bio npr. *Sveslavenski univezitet nauke i umetnosti*), perspektivno bi se mogli oblikovati novi odnosi koji bi jačali duhovne veze balkanskih Slovena i Rusije. Posebno imajući u vidu ekspanzionističku politiku Vatikana prema ovom prostoru, neophodno je jačati kulturne veze Rusije i balkanskih zemalja.

Svakako, Rusija se može vratiti na Balkan pre svega novom i doslednom međunarodnom politikom koja će biti otvorena prema izazovima sveta; principijelno se zalažući za poštovanje međunarodnog prava, za mir i ravnopravnost svih naroda u svetu. Takva politika koja nadilazi blokovske podele i povratak na period hladnog rata, može biti

izazovna i privlačna i dobiti podršku drugih naroda i zemalja širom sveta. Rečju, samo borbom za multipolarni svet i globalizaciju sa ljudskim licem, Rusija može ostvariti novi uticaj, afirmišući i svoju novu poziciju i dajući doprinos demokratskom razvoju sveta.

Položaj i uloga Srbije u odnosima moći u XXI veku

Živimo u savremenosti gde se ostvaruje scenario Bžežinskog o geostrateškoj dominaciji i liderstvu SAD. Suština te politike je *novi imperijalizam*, rekolonizacija i protektoracija sveta pod vođstvom SAD. Amerikanci su, posle 1989. godine, pomoću kombinacije „meke“ i „tvrde“ strategije, lako osvojili Balkan i prostor tzv. nove Evrope. Oni sada hitaju ka opkoljavanju Rusije i Evroazijskim prostorima. Postavlja se pitanje: da li postoji kontraofanziva ovakvoj tendenciji? Treba reći da je Rusija iz defanzive tek u procesu konsolidacije i da je još uvek zaokupljena sobom. No, neke naznake postoje o pravcu formiranja novih koalicija, saveza i osovina u borbi za multipolarni svet. U tom sklopu borbe za novu bezbednost sveta značajan je „Šangajski sporazum“ i saradnja Rusije, Kine i Indije u spoljnoj politici. Treba, međutim, reći da je za oblikovanje multipolarnih odnosa u Evropi i svetu veoma značajna saradnja Rusije sa Nemačkom i Francuskom, jer Rusija nije samo azijska već i evropska zemlja. Bez strateškog saveza Rusije i Evrope nema trajne stabilnosti u svetu. Otuda se, nasuprot ovakvoj potrebi, u platformi Bžežinskog predviđa, stalno, „zabijanje klinova“ između Evrope i Rusije i Kine i Rusije.

Imajući u vidu nove realnosti u svetu, Evropi i na Balkanu, Srbija mora redefinisati prioritete svoje spoljne politike u odbrani nacionalnog i državnog interesa. Suočeni smo sa geostrateškim udarima na položaj Srbije i njen državni suverenitet. Srbija se u procesima natoizacije Balkana i defanzivne, marionetske politike njihovih elita, nalazi izolovana i od svojih suseda, kao poslednja enklava otpora neoimperijalizmu. Zbog toga je izvesno da će se nastaviti sa udarima na njen suverenitet i slamanje njene „političke kičme“. Srbija, iz dugoročnih svojih razvojnih potreba, mora biti otvorena prema izazovima evrointegracijskih procesa, bez obzira na geokulturnu bliskost sa Rusijom. Borba za povratak Kosova pod njen suverenitet biće dugotrajna i neizvesna. Ona mora, samo kroz strategiju saradnje i borbe za razvijanje autonomne svesti kod balkanskih naroda o potrebi njihove saradnje (reafirmacije starateške lozinke „*Balkan blakanskim narodima*“ i „Evropa evropljanima“), osvojiti nove domete poverenja u Evropi i svetu. Postajući privredno i kulturno jaka zemlja, ona će povratiti i svoj politički ugled i obezbediti demokratsku reintegraciju na ovom geoprostoru.

Natoizacija Balkana nalazi se u završnom činu, a slučaj proizvodnje države Kosovo od strane SAD nije u funkciji mira već je u funkciji rebalkanizacije Balkana, i stvaranje dugoročnog žarišta nestabilnosti i sukoba u Evropi. Posle Jugoistočne Evrope na redu je „balkanizacija“ Evroazije i odmeravanje geostrateških igrača na tom prostoru.

No, kako ništa nije gotovo u istoriji – očekivati je i u Evropi i na Balkanu buđenje otpora nasilnoj amerikanizaciji sveta, u borbi za autonomnost i emancipaciju naroda i građana. Na samom Balkanu nisu rešena, već su samo otvorena, srpsko, albansko i makedonsko pitanje, oko njih će se u narednim decenijama voditi borbe diplomatske i druge. Njihovo principijelno rešavanje zavisice i od promena u globalnim odnosima moći, ali i od buđenja samosvesti balkanskih naroda, da oni sami demokratski treba da uređuju svoje odnose sa susedima i razrešavaju svoje konflikte na principima ravnopravnosti a ne hegemonije.

Politička geografija se kroz istoriju menjala na Balkanu, ali narod koji nije izgubio dušu – kolektivnu samosvest – ima šansu da u budućnosti uozbilji i reorganizuje svoju državu i ostvari povratak nasilno oduzetog suvereniteta. U ovom kontekstu značajna je uloga i geokulture, borbe za očuvanje nacionalnog i kulturnog identiteta ali i kulture mira i saradnje među balkanskim narodima, kako rodoljublje i patriotizam na ovim prostorima ne bi „oblačili vojničko ruho“ (Miguel Unamino), i kako Bog Mars ne bi iznova imao bogatu žetvu na Balkanu. Samo demokratskim razvojem i svojim izazovnim socijalnim i kulturnim kapitalom Srbija se može kretati napred i može ponovo osvojiti Evropu i svet.